

8 Sosialidemokraattisen valtuustoryhmän ryhmäaloite toisen asteen koulutuksen maksuttomuuden varmistamisesta

HEL 2024-006014 T 00 00 03

Päätösehdotus

Kaupunginvaltuusto katsoo ryhmäaloitteen loppuun käsitellyksi.

Esittelijän perustelut

Sosialidemokraattinen valtuustoryhmä esittää ryhmäaloitteessaan, että maksuttoman toisen asteen koulutus varmistetaan Helsingissä tulevis-
sa kaupungin budjettineuvotteluissa.

Pääministeri Orpon hallitus päätti hallituksen kehysriihessä 15.-
16.4.2024 julkista taloutta vahvistavana uutena sopeutustoimena, että
rajataan oppivelvollisuuslaissa (myöhemmin OVL) tarkoitettu maksuton
oppimateriaali (ml. YO-kokeen 5 ensimmäistä koetta) sen kalenterivuod-
den loppuun, jonka kuluessa opiskelija täyttää 18 vuotta. Lisäksi halli-
tus päätti koulumatkatukioikeuden rajaamisesta vain maksuttoman kou-
lutuksen opiskelijoille.

Hallituksen talousarvioesitys 3.9.2024 vuodelle 2025 ei sisällä toisen
asteen maksuttomuuden rajausta.

Toisen asteen koulutuksen maksuttomuus

Toisen asteen koulutuksen maksuttomuudesta säädetään oppivelvolli-
suuslaissa (1214/2020). Voimassa olevan lainsäädännön mukaan
(OVL 16 §) oppivelvollisuuden suorittamiseksi katsottu koulutus on
maksutonta sen kalenterivuoden loppuun saakka, jolloin opiskelija täyt-
tää 20 vuotta. Oikeutta maksuttomaan koulutukseen ei kuitenkaan ole,
jos opiskelija on suorittanut lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon
taikka ammatillisen tutkinnon taikka niitä vastaavat ulkomaiset opinnot.

Koulutuksen järjestäjän vastuulla on huolehtia maksuttomuuden toteu-
tumisesta opetuksen, ruokailun sekä opetuksen edellyttämän oppima-
teriaalin, työvälineiden, -asujen ja -aineiden osalta. Ylioppilastutkinto-
lautakunta vastaa ylioppilaskokeiden maksuttomuudesta ja koulumat-
katuen myöntämisestä päättää Kela.

Oppimateriaali- ja työvälinekustannukset opintojen aikana

Lukioissa oppimateriaalien lisenssimaksut muodostavat suurimman
osan lukio-opintojen oppimateriaalikustannuksista. Pääosa oppimateri-

aaleista hankitaan ensimmäisen ja toisen opiskeluvuoden aikana, mutta hankintoja tehdään myös kolmannen vuoden syksyllä ja lukion neljässä vuodessa suorittaville myös myöhemmin. Tietokoneet hankitaan opintojen alkaessa ja niiden kustannukset realisoituvat koulutuksen järjestäjälle silloin.

Digikirja- ja digikirjasarjalisenssejä on saatavilla kustantajasta riippuen muun muassa eri kestoisina (esimerkiksi 3 kk, 12 kk ja 48 kk) yksittäistä kirjaa koskevina lisensseinä sekä lukuvuoden mittaisina koko kirjasarjaa koskevina lisensseinä. Lukiot suunnittelevat itse oppimateriaalihankinnat tarkoituksenmukaisimmalla ja kokonaistaloudellisimmalla tavalla.

Ammatillisessa koulutuksessa oppimateriaali-, työväline- ja työasuhanhinnat (mukaan lukien tietokoneet) painottuvat opintojen alkuvaiheeseen, koska oppimateriaaleja, työvälineitä ja -asuja tarvitaan opintojen alusta alkaen niin työssäoppimisjaksoilla, itsenäisessä opiskelussa kuin oppilaitoksessa tapahtuvassa lähiopetuksessa. Alkuvaiheen hankintojen jälkeen loppuopintojen kustannukset ovat vähäisiä.

Vaikutukset opiskelijoille

Maksuttomuuden rajaaminen kehysriihessä päätetyllä tavalla vaikuttaisi kielteisimmin niihin opiskelijoihin, joilla tutkintoon johtavan koulutuksen aloittaminen tapahtuu tavallista myöhemmin esimerkiksi valmentavan koulutuksen suorittamisen tai perusopetuksen suorittamisen viivästymisen takia, sekä opiskelijoihin, joilla tutkinnon suorittaminen venyy esimerkiksi oppimisvaikeuksien tai muiden syiden takia.

Päätös myös vaikuttaa merkittävästi etenkin ylioppilaskirjoituksiin valmistautuviin, lukio-opintojen loppuvaiheessa oleviin opiskelijoihin. Käytännössä lukiolaiset eivät enää kolmannen lukuvuoden kevätlukukaudesta (ns. abikevästä) alkaen olisi maksuttomuuden piirissä. Lukiolaiset tarvitsevat oppimateriaaleja ylioppilaskirjoituksiin valmistautuessaan ja neljännelle vuodelle jatkavat opiskelijat myös seuraavan lukuvuoden opinnoissa. E erityisen ongelmallista olisi mahdollinen tietokoneiden kerääminen pois abivuoden keväänä, sillä koneita sekä oppimateriaali- ja ohjelmistolisenssejä tarvitaan valmistauduttaessa ylioppilaskokeisiin ja myös ylioppilaskokeissa.

Päätöksen vaikutus nuorten hakeutumiseen olisi huolestuttava. Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaaman oppivelvollisuuden laajentamisen maksuttomuuden toteutumisesta selvittäneessä tutkimuksessa (Owal Group, 2023) noin puolet vastanneista opiskelijoista arvioi maksuttomuuden vaikuttaneen lukioon hakeutumiseen. Riskinä on, että kehysriihen päätöksellä on kielteisiä vaikutuksia suhteessa kaupungin tavoitteeseen torjua segregatiota, mikäli perheen taloudellinen tilanne ny-

kyistä enemmän rajaisi nuoren koulutusvaihtoehtoja. Ammatillisessa koulutuksessa materiaali- ja välinehankinnat painottuvat opintojen alkuun, joka saattaa vaikuttaa nuorten mahdollisuuksiin hakeutua etenkin materiaali- ja välinekustannuksiltaan kalleimpiin tekniikan alan koulutuksiin.

Arvio kehysriihessä tehdyn päätöksen kustannusvaikutuksista

Vaikutukset Helsingin kaupungin valtionosuuksiin

Hallitus on arvioinut, että kehysriihessä päätetyn oppimateriaalin (ml. yo-kokeet) maksuttomuuden rajaamisen vaikutus julkiseen talouteen olisi 6 miljoonaa euroa vuonna 2025 ja 12 miljoonaa euroa vuodesta 2026 eteenpäin. Vaikutus julkiseen talouteen muodostuisi niin, että vuonna 2025 vaikutus valtioon olisi 3 miljoonaa euroa ja arvio vaikutuksesta kuntiin myös 3 miljoonaa euroa (yhteensä 6 miljoonaa euroa). Vastaavasti vuodesta 2026 alkaen vaikutus valtioon olisi 6 miljoonaa euroa ja arvio vaikutuksesta kuntiin 6 miljoonaa euroa (yhteensä 12 miljoonaa euroa).

Helsingin kaupungin oppilaitoksissa opiskelee noin 8 % kaikista Suomen oppivelvollisista. Suurin osa (yli 70 %) kaupungin oppilaitosten oppivelvollisista opiskelee lukiokoulutuksesta, jossa maksuttomuuden kustannukset ovat ammatillista koulutusta suuremmat. Helsingissä oppivelvollisista valtakunnan keskiarvoa suurempi osa suorittaa oppivelvollisuuttaan lukiokoulutuksessa.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan alustava arvio on, että valtion leikkauksista noin 8–10 % (2025: 250 000–300 000 euroa, 2026 alkaen: 500 000–600 000 euroa) tulisi kohdistumaan Helsingin kaupungin saamiin valtionosuuksiin, painottuen lukiokoulutuksen valtionosuuksiin.

Lisäkustannukset lukion opiskelijoille

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan viisi ensimmäisenä suoritettua ylioppilaskoetta ja niiden osalta hylättyjen kokeiden uusinnat ovat opiskelijalle maksuttomia. Maksuttomuuden jatkuminen sen vuoden loppuun saakka jona opiskelija täyttää 18 vuotta tarkoittaisi sitä, että jatkossa kolmannen vuoden keväänä tai myöhemmin suoritettua ylioppilaskoetta muutuvat opiskelijalle maksullisiksi. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan arvio on, että opiskelijat hajauttavat ylioppilaskirjoituksiaan siten, että viidestä ensimmäisenä suoritettua kokeesta ensimmäiset kaksi koetta suoritetaan kolmannen vuoden syksynä eli jatkosakin maksuttomina, ja loput kolme koetta suoritetaan kolmannen vuoden keväänä tai myöhemmin. Koemaksun ollessa 38 €/koe, opiskelijalle tämä tarkoittaisi 114 euron lisäkustannusta nykytilanteeseen nähden.

Helsingin kaupungin lukioissa lisäkustannus kohdistuisi vuosittain yli 3000 opiskelijaan. Ylioppilaskoemaksuissa ei ole kaupungin näkökulmasta säästöpotentiaalia, koska koemaksuista ei muodostu suoria kustannuksia kaupungille.

Lisäksi lukion neljässä vuodessa suorittaville opiskelijoille tulisi oppimateriaalikustannuksia kolmannen vuoden keväästä alkaen. Lukion kolmessa vuodessa suorittavat opiskelijat eivät yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta aloita uusia kursseja enää kolmannen vuoden kevätlukukaudella. Toimialalta arvioidaan, että neljännen vuoden opiskelijat aloittavat noin 5–6 uutta kurssia kolmannen vuoden kevätlukukauden ja neljännen vuoden aikana. Mikäli kurssikohtaisen oppimateriaalin hinta on 20 euroa ja kursseja suoritetaan keskimäärin 5,5, tarkoittaisi se opiskelijalle 110 euron lisäkustannusta nykytilanteeseen nähden. Neljännelle ja viidennelle vuodelle jatkavia opiskelijoita on Helsingin kaupungin lukioissa hieman alle 950. Lukion oppimateriaalien säästöpotentiaali kaupungille olisi edellä kuvattuun arvioon perustuen noin 104 000 euroa/vuosi, mikäli opiskelijat jatkossa kustantaisivat oppimateriaalinsa itse.

Kaikille kaupungin lukioissa aloittaville opiskelijoille hankitaan tietokone opinnoissa käytettäväksi. Tietokoneet hankitaan investointina. Yhden koneen hinta on noin 480 euroa, jonka päälle tulee ohjelmistolisenssikustannuksia. Lukioista valmistuneiden koneet kierrätetään tänä vuonna ensimmäistä kertaa peruskouluille, joka pienentää perusopetuksen koneiden hankintakustannuksia. Mikäli neljännelle vuodelle jatkavat opiskelijat voivat pitää tietokoneet opintojensa loppuun asti, heikentää se hieman koneiden kierrätystehokkuutta. Lukioissa neljännelle vuodelle jatkavat opiskelijat kuitenkin tarvitsevat edelleen tietokonetta opintoihinsa ja ylioppilaskokokeisiin osallistuakseen. Opintojen sujumisen kannalta heidän olisi hankala luopua koneistaan. Tietokoneiden osalta säästöpotentiaali muodostuu kierrätystehokkuuden kautta. Koneiden kustannukset realisoituvat lisenssikustannuksia lukuun ottamatta opintojen alussa.

Lisäkustannukset ammatillisen koulutuksen opiskelijoille

Ammatillisen koulutuksen oppimateriaali- sekä työväline-, työasu- ja työainekustannukset toteutuvat opintojen alkuvaiheessa. Ammatillisessa koulutuksessa lisäkustannuksia nykytilanteeseen nähden muodostuisi pääasiassa vailla toisen asteen tutkintoa oleville opiskelijoille, jotka aloittaisivat opintonsa kalenterivuotena, jonka aikana he täyttävät 19 tai 20 vuotta. Näitä opiskelijoita arvioidaan olevan Stadin ammattiopistossa vuosittain noin 100.

Opiskelijakohtainen oppimateriaali- ja työvälinekustannus tietokone mukaan luettuna Stadin ammattiopistossa on noin 980 euroa. Kustannuksissa on alakohtaista vaihtelua. Kustannukset ovat suurimmat tekniikan alan koulutuksissa. Ammatillisen koulutuksen säästöpotentiaali oppimateriaalien, työvälineiden, -asujen ja -aineiden osalta olisi kaupungille edellä kuvattuun arvioon perustuen noin 90 000 euroa/vuosi, mikäli opiskelijat jatkossa kustantaisivat oppimateriaalinsa itse.

Maksuttomuuden toteuttamisesta Helsingissä

Arvio on, että oppimateriaalien ja työvälineiden osalta Helsingin kaupunki koulutuksen järjestäjänä ei voi toteuttaa säästöjä niin, että sillä saavutettaisiin säästöjä julkiseen talouteen tavoitellussa määrin. Jos koulutuksen järjestäjä ei löydä keinoja toteuttaa riittäviä säästöjä oppimateriaaleista, voi se joutua hakemaan säästöjä muista kohteista, kuten opetuksesta tai ohjauksesta. Oppimateriaalien sekä työvälineiden, -asujen ja -aineiden yhteenlaskettu arvioitu säästöpotentiaali olisi noin 200 000 euroa vuodessa. Näin ollen kaupungin tulee joka tapauksessa kompensoida pääosa valtionosuuksiin tehtävistä leikkauksista omarahoitusosuuttaan kasvattamalla, jos opetuksen ja ohjauksen resurssit halutaan säilyttää nykyisellään.

Helsingin kaupunki jatkaa toisen asteen maksuttomuuden toteuttamista kuten tähänkin asti, siten että kaupunki kustantaa maksuttomuuteen oikeutetuille opiskelijoilleen nykytilaa vastaavasti oppimateriaalit sekä työvälineet, -asut ja -aineet. Kaupunki ei jatkossakaan kustantaisi opiskelijoilleen ylioppilaskoemaksuja eikä koulumatkoja, koska niiden maksuttomuuden toteuttaminen ei tähänkään saakka ole ollut koulutuksen järjestäjän vastuulla. Lisäksi näiden osalta seuranta ja hallinnointi olisi erittäin raskasta ilman siihen soveltuvia järjestelmiä. Lautakunta katsoo, että oppimateriaalien sekä työvälineiden, -asujen ja -aineiden maksuttomuus tukee toisen asteen tutkinnon suorittamista ja vähentää opiskelijoiden taloudellista ja henkistä kuormaa opintojen aikana ja etenkin loppuvaiheessa.

Saavutettavissa oleva noin 200 000 euron säästöpotentiaali on pieni suhteessa niihin haitallisiin vaikutuksiin, jotka päätöksen myötä koskettaisivat nuoria opiskelijoita.

Kasvatus- ja koulutuslautakunta pitää tärkeänä, että kaupunki huomioi ratkaisussaan yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunnon (VVTDno-2019-703) vuodelta 2019, joka koski olettaa välillisestä syrjinnästä Helsingin kaupungin maksuttoman toisen asteen kokeilussa, jota kaupunki ei antamallaan selvityksellä pystynyt kumoamaan. Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunnon perusteella päätös kohdentaa maksuttomuuden kokeilu ainoastaan kaupungin omiin oppilaitoksiin asetti ammattiin

23.10.2024

Asia/8

opiskelevat ruotsinkieliset tai vammaiset henkilöt muita epäedullisempaan asemaan, koska heille ei ollut tarjolla mahdollisuutta valita maksuttoman toisen asteen kokeilun piirissä olevaa oppilaitosta.

Asiasta on saatu kasvatus- ja koulutuslautakunnan ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimikunnan lausunnot. Lautakunta ja toimikunta kannattavat toisen asteen maksuttomuuden säilyttämistä nykyisellään Helsingissä. Aloitevastaus vastaa asiasta saatuja lausuntoja.

Hallintosäännön 30 luvun 12 §:n mukaan ryhmäaloitteeseen vastaa kaupunginhallitus. Vastaus käsitellään kaupunginvaltuustossa kahdeksan kuukauden kuluessa aloitteen jättämisestä. Muutoin ryhmäaloitteeseen sovelletaan, mitä tämän luvun 11 §:ssä on määrätty valtuutetun aloitteesta.

Esittelijä

Kaupunginhallitus

Lisätiedot

Katja Rimpilä, kaupunginsihteeri, puhelin: 09 310 36256
katja.rimpila(a)hel.fi

Liitteet

- 1 Ryhmäaloite 24.04.2024 Heinäluoma Eveliina Helsingin on turvattava toisen asteen maksuttomat oppimateriaalit myös jatkossa
- 2 Kasko lautakunnan lausunto
- 3 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimikunnan lausunto92024

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Otteet

Ote

Sosiaalidemokraattinen valtuustoryhmä

Otteen liitteet

Esitysteksti
Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano